



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clarissimi Viri Henr. Zoesii Amersfortii, In Academia
Lovaniensi I. V. D. Et Antecessoris Commentarius In Jus
Canonicum Universum, Sive Ad Decretales Epistolas
Gregorii IX. P. M.**

Zoesius, Hendrik

Coloniae Agrippinae, 1691

Titulus Primus. De Judiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62329](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62329)

quatenus arbitrium non continet peccatum per partes non remissibile, *c. 2. eod.* & servari sua forma compromissi. Quo modo, uno ex arbitris adu[m]pris mortuo ante sententiam, ab aliis ea prolata non tenebit, *c. ex parte 10. h. t.* Uti nec tenebit, altero compromittentium mortuo: neque enim in hæc dem extenditur, nisi aliud sit cautum, *c. fin. h. t.* Quamvis unus ex tribus contumacia dictam ab aliis sententiam non faciat inutilem, *c. fin. eod. in 6.* ne malicia unius actum impediat nisi tamen cautum sit, ut omnes adliant. & per omnes sententia proferatur, *Gl. in d. c. fin. eod. in 6.*

Si contingat arbitros dissentire, ea sententia prævalebit, quam plures dixerint, & si omnes discordent, minor prævalebit, quod in eam consenserint omnes, *c. 1. eod. in 6.*

Non appellatur ab arbitrio, *l. 1. c. eod.* quod jurisdictione careat. An verò reductio ab arbitri sententia peti possit, dictum *D. eod. in 31.* Non proponitur etiam coram arbitris reconventio, cum de his tantum, super quibus in eos compromissum existit, arbitrentur, nisi forte ita cohaereant, ut causa sine iis expediri commodè nequeat, *c. 6. h. t.* ut supplet ibi Glossa.

HENRICI ZOESII H. C.
IN LIB. SECUNDUM
DECRETALIVM
GREGORII IX. P. M.
COMMENTARIUS.

TITULUS PRIMUS.

De Judiciis.

SUMMARIUM.

1. Ordinis ratio.
2. Iudicium quid, & quotuplex.
3. Citatio etiam in sumario iudicio necessaria.
4. Iudicium constituunt Iudex, Actor, Reus.
5. Iudicem qualem esse oporteat.
6. An minor possit esse iudex.
7. An femina, servus, & filius in causa parvis.
8. Actor & reus quis.
9. Minor & Religiosus personam standi in iudicio non habent.
10. Iudicii partes.
11. Iudicis officium.
12. Iudicium civile intra triennium terminandum, criminale intra biennium.
13. Etiam iure Canonico.
14. Intellectus c. penult. h. t.
15. Iudicis potestas.

EXpositis preparatoriis quibusdam iudiciorum, sub fine libri primi, hoc libro secundo principaliter, quæ ad ipsa iudicia spectant, exsequitur Pont. methodo pulcherrima, recedens ab ordine juris civilis, in quo post personas agitur de rebus, aut natura prioribus, * Ratio hujus ordinis est, quod actiones judiciales forma fiat digniores, magisque universales. Universalia autem præmittit verò Pont. primò universalem de iudiciis tractatum: quæ inventa, ne quis propria auctoritate jus sibi diceret, & ultionem sumeret, sed legitime per iudicem obtineret, ad hoc enim indutum esse Magistratum tradit I. C. in *l. 2. § post originem D. de orig. juris.*

Dictum iudicium quasi jurisdictione, *Forus inf. 2 de V. §* Estque legitima rei controversæ inter litigantes coram iudice disceptatio.

Ya-

Varia ejus est divisio. Secundum materiam aliud est Civile, aliud Criminale: aliud Ecclesiasticum, quod vertitur super re aut forum Ecclesie spectante, aliud Laicum, in quo res temporalis tractatur. Hoc coram laico vertitur, non istud: neque enim laicorum est tractare Ecclesiastica, c. 2. h. t. Atque ita in c. 3. eod. causa juris patronatus dicitur tractanda à iudice Ecclesiastico. Aliud item Petitorium, quo agitur de proprietate, aliud Possessorium, in quo quaeritur de possessione. Secundum formam aliud est Ordinarium, in quo servatur solemnitas procedendi modus, aliud Summarium, in quo de plano, sine strepitu aut figura iudicii, proceditur, & præter citationem ac necessarias probationes, reliqua juris solemnitas omittuntur, Clem. sape de verb. signif. ut in causa electionis, postulationis, provisionis dignitatum, aliorumque beneficiorum, ne Ecclesia diu ministris careat, & ne ministri Ecclesiarum diu stipendiis priventur: item matrimoniorum, ne mutuo corporis usu cum periculo incontinentia, diu fraudentur conjuges: usurarum, ut citissimè restituantur, Clem. dispendiosa h. t. * Citatio non magis omitti potest in summano, quam ordinario, cum spectat ad juris sui defensionem quæ est naturalis. d. Clem. sape & Clem. Pastoralis de iure iur. ut ne quidem Princeps eam remittat. Unde contra non citatum sententia lata non valet, etiam si tendat in ejus favorem, quod ejus omisso contineat defectum substantialem, qui facit actum nulla sui parte valere, Gail. l. obs. c. 75. n. 9. Vant. De nullitatibus process. Tit. de nullit. ex defectu citat. n. 10.

4. Judicium, constituunt tres personæ: Judex, Actor, Reus, Judex est, ad quem vel jure dignitatis spectat causæ cognitio, qualis dicitur Ordinarius; vel ex commissione, qualis dicitur delegatus, de quo supra lib. 1. Tit. 2.

5. * Judex vir bonus sit oportet, prudens, à vitis alienus: quod enim scelus damnet indulgens sibi, & qui exercebit justitiæ munus, ipse iniquitatis famulus? Sit & Jurisconsultus, aut saltem Icto Assessor utatur: item sit competens, de quo Tit. seq.

6. Qu. An & minor possit esse Judex? R. Videri quidem posse minorem X. annis, modo sit major XVIII. l. quidem 17. D. de re judic. ubi

hoc exprimi videtur. Verum dicendum, non posse secundum e. cum vigesimo 21. sup. de officio jud. deleg. nisi ex partium consensu adimatur, & sit major annis XVIII. Atque ita accipienda d. l. juxta d. c. 4. Potest tamen Princeps minorem iudicem dare, & minoris magistratum habentis sententia tenet, propterea quod Princeps, qui magistratum dedit, omnium cum gerere decreverit, d. l. 57. ubi Alex. & d. xi. D. h. t. n. 20. & 21.

Non sit improbatas natura, moribus, legibus. Quæ ratione foemina, quæ officii virilibus non fungitur, iudicio regulariter non præponitur, c. 4. sup. de arbit. uti nec servus, l. cum Prator 12. §. non autem D. h. t. Dicta tamen à servo iudice sententia, qui publice liber habebatur, tenet, propter errorem communem, qui titulo subnixus jus facit, l. Barbarius D. de officio Prator. Non laicus in spiritibus, quæ non tractanda à laico, c. 3. h. t. Filius in privata patris causa non videtur prohibitus esse iudex, l. in privatis 77. D. h. t. licet non sit satis honestum, & detur adversario iusta recusandi causa, secundum l. 10. D. de jurisd. Costal. ibid. & Cajac. 3. ad African.

Actor est, qui actionem intendat, & prior ad iudicium provocat, l. in tribus 13. l. inter 62. D. eod. Reus, à quo petitur, & qui causam dicit à re dictus, quam debet, & plerumque debitorum significat, interdum & creditorem, insit. de duobus reis. Oportet autem partes sint habiles & majores: * nam contra minores non tenet iudicium, cum iis desit persona legitima standi in iudicio: qualis nec est Religioso sine consensu Superioris sui, c. causam 9. h. t. à quo possit actus iudicialis irritari. Lata tamen sententia pro minori, aut Religioso agente sine consensu Superioris, tenet, l. non eo minus 14. C. de procurat. Interdum sine reo iudicium peragatur, eo absente per contumaciam, c. novit inf. sit. 14. Interdum etiam sine actore, quando agitur via denuntiationis Evangelicæ, aut inquisitionis, cap. Novit 13. hoc tit.

Judicii partes sunt duæ: contestatio, quæ est principium sive ingressus litis, & sententia, quæ eam finit. Cætera aut sunt præparatoria, ut citatio, libelli oblatio; aut media, ut probationes; aut consequentia, ut executio. Incumbit iudici causas examinare & iudicare

care, quatenus cognitio ad eum spectat. Nam sunt, quæ non nisi à Pont. judicandæ, veluti si agatur de privilegiis Sedis Apostolicæ, *c. cum venissent 12. h. t.* Finire controversias quam citissime, debita observata solemnitate, ne lites fiant immortales, & partes gravibus impensis onerentur.

12. Jure civili intra triennium causa civilis est terminanda, addita pœna in eos, per quos stabit, quod minus terminetur. Præterea eo decurso finitur instantia, quæ agere pergenti renovanda, cum omnibus iis, quæ ad litem ordinationem pertinent, *l. properandum 13. §. 1. C. h. t.* Illis tamen salvis, quæ concernunt litem decisionem, cujus ordinis sunt acta probatoria, quæ & alio in judicio vim habeant, *l. pen. in fin. C. de receptis arbit. l. ult. C. de restib.* Quæ decisio cum præcipue sit fundata in publica utilitate, non admittit partium prerogationem, quia juri publico privata pacta non prævalent. Vid. Natta ad *Clem. sepè nu. 71. de verb. signif.* Causa criminalis intra biennium à lite contestata finienda, *l. 3. C. ut intra certum tempus crim. q. term.* Ratio videtur esse, quod publicæ causæ privatis sunt potiores, aut potius quod triste sit longo tempore in reatu hæerere. Quo modo ejus pœna sublevanda dicitur, qui longo tempore fuit in reatu, *l. si diutino D. de pœnis.* Si interea temporis per partes in compromissum itum fuerit, dictum tempus non videtur labi, *arg. Clem. quamdiu de appell. auth. si tamen C. de temporib. appellat.*

13. Est autem controversum, An ista dispositio juris civilis obtineat jure Canonico? R. Esse qui negent, per *text. in c. pen. h. t.* ubi etiam decurso triennio juberet nihilominus delegatus causam cognoscere. Abbas & alii ad *d. c. pen.* Verius tamen est, non esse differentiam inter hæc jura quoad hanc materiam, cum per Canones nullibi sit contrarium dispositum, & ratio abbreviandarum litium etiam hoc jure militet, *c. finem 5. inf. t. 14. de dolo & contum.*

14. Covarr. ad *c. quamvis p. 2. §. 2. n. 10.* Nihil facit, *d. c. penult.* cum in illo tantum agatur de jurisdictionis perpetuatione, qua per lapsum triennii delegatus non privatur? neque enim finitur nisi modis, de quibus supra *t. de off. & potest. jud. deleg.* Ut causam cognoscere deinceps non impediatur, nova nimirum inchoata

instantia, quod & insinuat Innoc. *d. c. pen.* In quo non eadem maneat instantia, an vero sit diversa, non decernitur; ut res illa determinanda veniat secundum jus civile; *arg. c. 2. de novi operis nuntiat.* Quod facit Concil. Trid. quod intra biennium, à die moræ litis, si judicium terminatum non fuerit, dat licentiam adeundi judicem superiorem, *Sess. 24. de reformat. c. 20.* Quod ipsum rectè dicitur procedere tantum in casu, quo stat per judicem, quod minus causa definitur, non etiam si ob causæ qualitatem, aut partium cavillationem, ne puniatur, qui non deliquit, & commodum reportent, qui cavillationibus suis tempus protraxerint, *d. c. penult. h. t.* Et ita resolvisse dicitur Congregatio Card. sacri Concil. Interpretum.

Permissa omnia ea Judici, sine quibus commissa jurisdictio commodè exerceri nequit: quo modo citat partes, cogit comparere, respondere, contumaces excommunicationi subijci, *c. 1. h. t.* Personaliter tamen ut quis compareat juberet non potest, nisi ex speciali Pont. mandato, aut causa exigente præsentiam, ut quia criminalis, aut quia agitur de veritate dicenda, *c. 1. eod. in 6. & alias de quibus Gloss. in c. Pastoralis 14. h. t. tit.* Facta quoque per principales personas proponenda, *d. c. 14. Mulierum testimonium si necessarium fuerit, non ipsæ vocandæ coram judice, sed ad eas mittendus, qui depositionem excipiat, c. eod. in 6. Prætoræa punit convictum coram se Clericum, non etiam coram laico tamquam non suo judice, c. 4. h. t. suspendendo, interdicens, deponendo, trahendo brachio sæculari, non tamen pro quibusvis criminibus, d. c. 4. in fine, & non alias, quam si sit incorrigibilis, c. cum non ab hominibus 10. h. t. qua de re latius infra, ad *tit. de pœnis.**

TITULUS II.

De foro competentis.

SUMMARIUM.

1. Citatio, Principium instituendi judicii, alia est verbalis, alia realis.
2. Forum competentis quis?
3. Citatus coram judice incompetente impune non comparet.

4. Res